

ISTORIE

Iancu Flondor (1865–1924) a fost una dintre figurile marcante ale mișcării românilor din Bucovina pentru emancipare națională și unire cu România. A fost președinte al Partidului Național Român din Bucovina (1900–1902, 1908–1910) și șef al guvernului provizoriu bucovinean (octombrie–noiembrie 1918). A prezidat Congresul General care a votat unirea Bucovinei cu România, iar apoi a fost numit ministru pentru Bucovina în guvernul I.I.C. Brătianu (1918–1919).

A fost membru de onoare al Societății Academice „Junimea“ din Cernăuți (1897), redactor-șef al ziarului *Patria* (1897–1900) și coproprietar al publicației de propagandă românească în limba germană *Bukowiner Journal* (1902–1903).

În aprilie 1919 a demisionat din toate funcțiile publice și s-a retras în orașul natal, Storajineț, unde a trăit până la sfârșitul veștii. A fost decorat cu Marea Cruce a Ordinului „Coroana României“.

Iancu Flondor, Bucovina și România Mare

Documente și scrisori

Ediție îngrijită,
studiu introductiv și note
de Andrei Popescu

Prefață de
Mihail Neamțu

Cuvânt înainte de
Maria Ioana Miclescu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Volumul a apărut la inițiativa și cu sprijinul familiei Radu Alexandru Miclescu, Maria Ioana Miclescu (născută Flodor).

Fotografierea documentelor: Constantin Adrian Badea
Stabilirea textului: Adriana Nicoleta Stanca și Constantin Adrian Badea

Redactor: Andreea Niță
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la Real

© HUMANITAS, 2017

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Iancu Flondor, Bucovina și România Mare: documente și scrisori / ed.:
Andrei Popescu; pref.: Mihail Neamțu; cuvânt înainte: Maria Ioana
Miclescu. – București: Humanitas, 2017

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-973-50-5907-1

I. Popescu, Andrei (ed.)

II. Neamțu, Mihail (pref.)

III. Miclescu, Maria Ioana (pref.)

94

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021 311 23 30

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul de față conține textele a 88 de documente aflate în colecția Arhivelor Naționale referitoare la activitatea lui Iancu Flondor. Selecția documentelor nu a urmărit numai identificarea celor mai importante surse din dosarele Fondului Iancu Flondor, ci mai degrabă alegerea unor izvoare cât mai diverse și care să înfățișeze aspecte diferite ale vieții și activității acestuia.

Selecția a urmărit identificarea unor documente care să ofere o imagine cât mai complexă a lui Flondor, care să ilustreze diverse calități ale sale (cum ar fi generozitatea, curajul, înalta conduită morală etc.), viziunea sa asupra politicii, relațiile pe care acesta le avea cu diverse personalități ale epocii, imaginea pe care o avea printre semenii săi (fiind admirat atât de membrii elitei românești din Bucovina și din alte provincii, cât și de bucovinenii de rând) sau diversitatea persoanelor care îi scriau. Alt motiv pentru care am ales această abordare este faptul că multe documente de o mare importanță istorică, în special cele legate de unirea Bucovinei cu România, au fost deja publicate în diverse studii sau culegeri de documente.

Fiecare document este precedat de o casetă explicativă, care conține numărul de ordine al acestuia, data, un scurt rezumat, precum și dosarul și pagina sau paginile unde

poate fi găsit la Arhivele Naționale. Documentele au fost împărțite în patru capitole, fiind ordonate cronologic în cadrul acestora.

Am ales să adaptăm textele la normele ortografice și la regulile gramaticale actuale, însă, pentru ca cititorul să aibă o imagine cât mai clară a atmosferei sfârșitului de secol XIX și începutului secolului XX, am păstrat expresiile arhaice sau regionale, care, acolo unde a fost nevoie, sunt explicate în subsolul paginii. De asemenea, au fost păstrate ca atare toate formele lexicale mai vechi care reflectă o pronunție sau care au o justificare etimologică.

Întrucât o mare parte a documentelor sunt scrise de mână, am apelat la câteva simboluri pentru a evidenția cuvintele care nu au putut fi descifrate. Cititorul trebuie să aibă în vedere că parantezele pătrate întâlnite în textul documentelor marchează intervenția editorului volumului. Astfel, un cuvânt care nu a putut fi descifrat va fi marcat cu [...], în timp ce un cuvânt de a cărui transcriere editorul nu a fost sigur va fi succedat de [?]. De asemenea, tot între paranteze pătrate sunt trecute completările unor prescurtări.

Pentru a înțelege mai bine contextul documentelor, cititorul va putea găsi în subsolul paginii note care vor oferi detalii despre persoanele, publicațiile, asociațiile, partidele și localitățile menționate în text.

Documentele sunt precedate de un studiu introductiv care își propune să îl prezinte cititorului pe Iancu Flondor. Această introducere este destul de consistentă, însă nicidecum exhaustivă. Înainte de a prezenta portretul lui Flondor, este trecut în revistă istoricul familiei acestuia, de la începutul secolului al XV-lea până în secolul al XIX-lea. Întrucât biografiile ale lui Flondor au mai fost scrise, atât de istorici, cât și de persoane care l-au cunoscut, nu am insistat asupra aspectelor care sunt amplu detaliate în portretele realizate până acum. Activitatea politică este trecută în revistă în

studiul introductiv, însă am preferat ca alte aspecte ale vieții și activității sale să fie redată în amănunt. În plus, cuvântul înainte, semnat de Maria Ioana Miclescu, nepoata lui Iancu Flondor, se concentrează pe momentele-cheie ale anului 1918, completând astfel studiul introductiv.

Prin urmare, cititorul poate afla din introducere părți mai puțin cunoscute ale biografiei lui Flondor, cum ar fi pasiunea sa pentru muzică sau activitățile pe care le desfășura la moșia de la Storojineț în perioadele în care se retrăgea din viața politică. La finalul introducerii, încercând să răspundem la întrebările „Ce fel de om a fost Iancu Flondor? Ce a lăsat în urmă? Ce îi datorăm? Ce putem învăța de la el?“, am reconstituit o parte din moștenirea morală și spirituală pe care acesta a lăsat-o în urmă. Pentru realizarea acestui studiu introductiv a fost folosită o bibliografie destul de amplă, cuprinzând culegeri de documente, fonduri arhivistice și arhive private, articole din periodice interbelice, enciclopedii și dicționare, lucrări de memorialistică, studii și volume de specialitate. Această bibliografie se regăsește în notele de subsol.

Andrei Popescu

PREFAȚĂ

UN CAVALER AL ROMÂNIEI MARI:
IANCU FLONDOR

Într-un timp al valorilor răsturnate, pricepem mai greu dimensiunea etică a generației care a făcut Marea Unire, de la Regina Maria, Vasile Pârvan, Ion Inculeț sau Iancu Flondor până la Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop sau Iuliu Maniu. Când istorici prizați susțin că eroii trecutului nu trebuie admirați, e important să examinăm viața marilor caractere. Înconjurați de atâtea portrete neterminate sau parveniți cu aplomb, trebuie să redescoperim lumea unor domni și doamne care au scris, la propriu, file de istorie.

În ziua de 16 august 1865, la Storojineț, se naștea Iancu Flondor. Era fiul lui Gheorghe și al Izabelei, doi oameni distinși, pentru care făgăduințele aveau greutate și cuvântul dat se respecta integral. O lume astăzi dispărută, în care oamenii educați scriau îngrijit, se îmbrăcau cumsecade, respectau cutumele, vorbeau corect limba maternă (și alte câteva idiomuri străine). După vizite, își trimiteau scrisori, cărți poștale ori scurte telegrame. Comportamentul public? Mereu onorabil. Conștiința lăuntrică? Un ecou al chemării resimțite față de popor. Șperțul sau furtul erau intolerabile. Devotamentul Flondorenilor față de propria familie înlocuia orice șovăială. Sentimentul ardent al unei misiuni istorice i-a dat tânărului Iancu sentimentul că participă la o cauză mai mare decât el însuși.

În șuvoiul de evenimente contradictorii care au precedat marea și improbabilă Unire de la 1918, Iancu Flondor a rămas o stâncă nemișcată. Cutremurele politice nu i-au clințit convingerile sau patriotismul. Apele tulburi ale corupției politicianiste nu i-au mânjit niciodată sufletul. Întreaga lui viață s-a așezat sub semnul datoriei față de înaintași, față de familie, față de neam.

Consecvent nepărtinitor, arhitectul unirii Bucovinei cu țara-mamă face parte din panteonul marilor bărbați de stat, alături de Ionel Brătianu, Iuliu Hossu sau Vasile Goldiș. Viața lui Iancu Flondor este argumentul suprem al celor care susțin existența unui *exceptionalism românesc*.

Personalitate vie și fire independentă, Iancu Flondor a dat dovadă de o rară și, totodată, foarte discretă generozitate. Era sportiv, harnic, practic și foarte priceput. După o vizită făcută în 1897, unionistul transilvănean Valeriu Braniște l-a descris în cuvinte măgulitoare: „bărbat foarte instruit, de o inteligență superioară, ager la judecată și energic la vorbe... elegant și enorm de îngrijit cum se prezenta în public... el era, deși sociolog în cugetare, aristocrat în simțire și gust“. Un alt contemporan ne spune că Flondor avea o „statură mică“ și „un ten foarte deschis alb al pielii“, fiind înzestrat „cu niște ochi extraordinar de expresivi“. „Vocea – adaugă Zotta – îi era foarte melodioasă, dar și sonoră, ca a violoncelului la care cânta câteodată... Era un bărbat fermecător, un vrăjitor de inimi... un om energic, hotărât și îndrăzneț.“

„Celui care mult i s-a dat, mult i se va cere.“ Liderul bucovinean înțelegea acest precept evanghelic și a înmulțit talanții „cu timp și fără timp“. Mai întâi, a fost un veritabil *pater familias*, având grijă de gospodărie și de o largă moșie. A citit cronici vechi și letopisețe care vorbeau despre lupta și crezul unor dregători Flondoreni înzestrați cu înalte demnități administrative sau judecătorești. Tânărul Iancu s-a căsătorit cu Elena de Zotta, pe care a respectat-o, și și-au

crescut cei trei copii (Șerban, Neagoe și Mircea) în spiritul valorilor nobilimii moldave. Scrisorile către prieteni scot la iveală idealul pascalian al omului onest, cultul onoarei, frica de Dumnezeu și dragostea de țară.

Impulsul filantropic l-a făcut să ajute o mulțime de oameni. Într-o scrisoare nostimă, îl descoperim trimițându-i unui tânăr aflat la studii în străinătate nu doar bani, ci și haine, ștergare sau chiar ciorapi. Nu-i scăpau din vedere micile detalii care exprimă grija personală pentru bunăstarea sau fericirea aproapelui. Doctor în drept al Universității din Viena (1894) și agricultor cu temeinice preocupări intelectuale, Iancu Flondor iubea muzica și echitația.

Jurist ca formație, Iancu Flondor a fost un om corect și disciplinat, făcându-se pe sine protectorul natural al ordinii legale. Eticheta socială nu l-a împiedicat să coboare printre țărani sărmani din preajma Cernăuțiului, pe care i-a reprezentat în fața autorităților austriece. După secole de iobăgie, românii au adulmecat, la finele secolului al XIX-lea, vântul libertății. Ca deputat în Dieta Bucovinei, Iancu Flondor a înțeles șansa uriașă oferită compatrioților săi, iar faptele s-au ridicat la înălțimea momentului istoric.

După un război marcat de pierderi zdrobitoare, românii încă formau un corp politic amorf, adică o națiune lipsită de statalitate. Pentru Iancu Flondor, construcția statului român modern pleca de la principiul autodeterminării naționalităților (recunoscut de președintele american Woodrow Wilson), în acord cu noțiunea administrativă de subsidiaritate. Pentru a îndepărta asuprirea, noul regim de la București trebuia să acorde tuturor cetățenilor egalitatea, sub cupola aceleiași constituții. Iancu Flondor era un democrat autentic, fără să cadă în păcatul relativismului. A respecta demnitatea fiecărei persoane nu conduce automat la abolirea ierarhiilor naturale dintr-o societate.

Din exprimarea îngrijită sau modul de adresare față de regele Ferdinand, înțelegem că acest vlăstar din neamul

Flondorenilor înțelegea importanța distincțiilor. Efectele corozive ale egalitarismului se văd atunci când oamenii nu mai fac diferența între discursul înalt și limbajul josnic, între gândirea mărunță și visul temerar, între stilul elevat și comportamentul vulgar. Din partea celui dintâi monarh al țării reîntretregite, Iancu Flondor a primit Ordinul „Coroana României“ (în gradul de „Mare Cruce“). Erau vremuri în care titlurile oficiale exprimau o valoare obiectivă, pe lângă sentimentul de admirație și gratitudine al unui rege față de miniștrii sau diplomații care au slujit, cu adevărat, patria. Iancu Flondor a finanțat publicații românești, a scris memorii și rapoarte, a analizat bugete, a redactat proiecte legislative. După 1918, a unificat serviciul sanitar, s-a luptat pentru instrucțiunea elevilor în limba română și a apărat autonomia cultelor religioase.

Dacă ar fi să-l rezumăm pe Caragiale, vechea dilemă a politicianului român e următoarea: să-mi slujesc neamul sau neamurile? Iancu Flondor socotea că este „mai fericit a da decât a lua“. Ca o rază de lumină, cuvintele acestui luptător pentru libertate au îmbărbătat și au inspirat o întreagă generație. Într-o scrisoare către Iuliu Maniu, cavalerul din Storojineț spunea că „viitorul țării este strâns legat de drept și de legalitate“.

Iancu Flondor a fost antiteza absolută a politicianului oportunist. După ce și-a vândut o parte din pământuri pentru a susține mișcarea unionistă de la începutul veacului XX, Iancu Flondor s-a trezit victima unor intrigi bucureștene, prin care profitorii invidioși doreau să-l îndepărteze pe marele bucovinean din sfera deciziilor importante. Era Flondor un indezirabil? Da, întrucât boierul lupta împotriva corupției electorale și împotriva altor moravuri sau năravuri nesănătoase pentru orice democrație. Una dintre propunerile sale de lege suna astfel: „cel ce a cumpărat voturi sau abțineri de la vot, precum și cel ce și-a vândut votul său se

va pedepsi cu arest de la 3 luni la 1 an“... Ce intuiție profetică și câtă relevanță pentru viața României de astăzi!

Intransigența lui Iancu Flondor era terapeutică și revigorantă. Exigent cu sine însuși, el a știut, când a trebuit, să și demisioneze. Din ce motiv? Pentru a-și respecta principiile care i-au guvernat conștiința o viață întreagă. Astăzi, putem spune că, după aproape jumătate de veac, comunismul instalat prin crimă, continuat prin rapt și justificat prin minciună a desfigurat fibra morală a poporului român. Înainte de 1989, sute de politicieni au participat direct la asasinat, atrocități și lichidări fără număr. După 1990, alți pseudo-demnitari au sărăcit poporul român prin evaziune fiscală, luare de mită, trafic de influență, spălare de bani sau fals intelectual. Într-un peisaj urât de *această* ruină morală, efigia solară a lui Iancu Flondor se înalță suveran și ne arată chipul strălucitor al României Mari.

Chiar înainte de-a împlini 60 de ani, obosit de tumultul vieții politice, Iancu Flondor s-a întors la moșia părinților. Treptat, sănătatea i s-a șubrezit. S-a retras sub umbra stejarilor de la Storojineț, într-un conac care i-a redat liniștea. În 1924, Iancu Flondor pășea spre veșnicie cu sentimentul datoriei împlinite față de familie, față de Bucovina și față de România reîntregită.

Mihail Neamțu
Călinești, 24 iunie 2017

STUDIUL INTRODUCȚIV
FAMILIA, VIAȚA, ACTIVITATEA
ȘI MOȘTENIREA LUI IANCU FLONDOR

Familia Albotă-Flondor

Familia Flondor a fost întemeiată în secolul al XVII-lea, însă originile sale sunt mult mai vechi, fiind legate de familia Albotă. Începuturile acestei din urmă familii nu au fost cercetate amănunțit, există câteva referințe în lucrări ample, care studiază toate familiile boierești din țările române. Din această cauză, dar și pentru că documentele referitoare la secolele XIV–XVI sunt destul de puține, au fost create confuzii referitoare la începuturile familiei Albotă, înaintașa Flondorenilor.

Istoricii și genealogiștii au identificat ca prim reprezentant al familiei pe pan¹ Mic Albul², care este menționat în documente ca boier în Sfatul Domnesc al Moldovei în perioada 1401–1404³, în timpul domniei lui Alexandru cel Bun. Înaintea acestuia, documentele mai menționează cinci frați: Todor, Dimitrie, Petru, Mihail și Giurgiu, fii ai lui Dragomir

1. pan = mare boier (din limba polonă).

2. Mihai Dim. Sturdza (coord.), *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. I, Editura Simetria, București, 2004, p. 44.

3. *Documenta Romaniae Historica*, Seria A: Moldova, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, pp. 20, 25, 27.

Albu, cărora domnitorul Roman I le dăruiește la 1393 un sat pe râul Suceava¹. Nu este cunoscută eventuala legătură între aceștia și Mic Albul. Fiul acestuia din urmă a fost identificat de istorici ca fiind un boier Albotă², care nu apare însă în documente cu acest nume, ci menționat ca pan Albu. Acesta a ocupat mai multe dregătorii de-a lungul timpului, fiind ceașnic³ (1433–1436), spătar⁴ (1443–1464) și pârcălab de Neamț⁵ (1468–1471).

Un document din 1443 menționează atât un pan Albu ceașnic, cât și un pan Albu spătar⁶, ceea ce ar însemna că au existat doi boieri cu acest nume (probabil înrudiți), lucru observat și de alți istorici⁷, unul fiind apoi ceașnic sub Ștefan II și Iliăș, iar celălalt spătar sub Ștefan II, Alexandru II, Bogdan II, Petru Aron și Ștefan cel Mare, acesta din urmă numindu-l ulterior pârcălab de Neamț. Ar fi de menționat în legătură cu această perioadă și documentul fals găsit la arhivele din Chișinău, prin care Ștefan cel Mare îi dăruia lui Ionașcu Albul, pârcălab de Neamț, satul Macicăuți⁸.

După 1500 apar în izvoare primii boieri cu numele Albotă, iar documentele arată că aceștia sunt urmașii spătarului Albul din secolul al XV-lea. În 1507 este menționat un Giurgea Albotă, care, împreună cu surorile sale Stela, Anița și

1. *Ibidem*, p. 6.

2. Mihai Dim. Sturdza (coord.), *loc. cit.*

3. *Documenta Romaniae Historica*, ed. cit., pp. 170, 172, 173, 176, 178, 181, 183, 187, 189, 191, 194, 203, 205, 207, 212, 214, 217, 219, 223, 243.

4. *Ibidem*, pp. 315, 370; vol. II, 1976, pp. 6, 27, 28, 33, 35, 37, 41, 44, 46, 50, 51, 55, 63, 114, 133, 178.

5. *Ibidem*, pp. 222, 229, 238, 240, 249, 252, 254, 428, 430, 432, 435, 437, 445, 448.

6. *Documenta Romaniae Historica*, ed. cit., vol. II, p. 316.

7. Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefăniță Voevod (1517–1527)*, Institutul Românesc de Arte Grafice „Brawo”, Iași, 1943, p. 215.

8. *Documenta Romaniae Historica*, ed. cit., vol. II, p. 425.

CUPRINS

<i>Notă asupra ediției</i>	5
PREFAȚĂ (Mihail Neamțu)	9
STUDIU INTRODUCȚIV (Andrei Popescu)	
Familia, viața, activitatea și moștenirea lui Iancu Flondor	15
Familia Albotă-Flondor	15
Copilăria, tinerețea și viața personală ale lui Iancu Flondor	23
Activitatea politică a lui Iancu Flondor	31
Moștenirea lui Iancu Flondor	39
CUVÂNT ÎNAINTE (Maria Ioana Miclescu)	41
DOCUMENTE	
Liderul patrioților bucovineni	65
Omul politic al României Mari	117
Boierul filantrop	184
Inițiatorul de legi	210
<i>Bibliografia notelor de subsol</i>	235
<i>Indice selectiv de nume</i>	237